

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ภาคผนวก ก

แบบสำรวจข้อมูลครัวเรือน (ปี พ.ศ 2546)

ฉบับที่.....

คำชี้แจง:แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ตอน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคเกษตรกรรม” ผู้วิจัยขอยืนยันว่า ข้อมูลจะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล และจะใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น ขอบพระคุณในความร่วมมือของทุกท่านมา ณ ที่นี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

บ้านเลขที่.....จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....คน (ที่พักอยู่จริง)

หญิง.....คน ชาย.....คน

วัยเด็ก.....คน วัยทำงาน.....คน วัยชรา.....คน

สมาชิกที่มีการศึกษาสูงสุดคือ..... ระดับการศึกษา.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของครัวเรือน

2.1 เงินออมสะสม

- ไม่มีเงินออม ไม่เกิน 50,000 บาท
 50,000 – 100,000 บาท 100,000-500,000 บาท
 500,000 บาทขึ้นไป

2.2 ที่ดิน

ที่อยู่อาศัย จำนวน.....ตารางวา ราคาประเมิน.....บาท

การถือครองที่ดิน เป็นเจ้าของ เช่า ค่าเช่า.....บาท/เดือน

ติดจ้างองค้ำประกันหรือไม่

ไม่ติดจ้างอง ติดจ้างอง ค่าผ่อนเดือนละ.....บาท

ที่ดินเพื่อการผลิต

แปลงที่	จำนวน (ตารางวา)	ราคาประเมิน	การใช้ประโยชน์		ค่าเช่า ต่อปี	การจ้างอง		ผ่อนเดือนละ
			ทำเอง	ให้เช่า		ติดจ้างอง	ไม่ติดจ้างอง	
1								
2								
3								

2.3 บ้าน

เจ้าของ

เช่า ค่าเช่า.....บาท/เดือน

2.4 รายการทรัพย์สินสำคัญที่เป็นสังหาริมทรัพย์ของครอบครัว (ราคาเกิน 5,000 บาท)

รายการทรัพย์สิน	จำนวน	ราคาประเมินรวม
1.รถยนต์		
2.จักรยานยนต์		
3.รถไถ		
4. ตู้เย็น		
5. โทรทัศน์		
6.ทรัพย์สินอื่นๆ (ระบุ.....)		

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้-รายจ่าย-หนี้สินของครอบครัว

3.1 รายได้จากการเพาะปลูก (คำนวณต่อปี)

แปลงที่ 1

พืชที่ปลูก	ผลผลิต ทั้งปี	ต้นทุน (บาท)	การจัดการ		กำไร/ขาด ทุนสุทธิ	ผลผลิตราคาสูง ในช่วงปี พ.ศ.ใด	ผลผลิตราคาต่ำ ในช่วงปี พ.ศ.ใด
			กิน	ขาย			
1.							
2.							
3.							

แปลงที่ 2

พืชที่ปลูก	ผลผลิต ทั้งปี	ต้นทุน (บาท)	การจัดการ		กำไร/ขาด ทุนสุทธิ	ผลผลิตราคาสูง ในช่วงปี พ.ศ.ใด	ผลผลิตราคาต่ำ ในช่วงปี พ.ศ.ใด
			กิน	ขาย			
1.							
2.							
3.							

แปลงที่ 3

พืชที่ปลูก	ผลผลิต ทั้งปี	ต้นทุน (บาท)	การจัดการ		กำไร/ขาด ทุนสุทธิ	ผลผลิตราคาสูง ในช่วงปี พ.ศ.ใด	ผลผลิตราคาต่ำ ในช่วงปี พ.ศ.ใด
			กิน	ขาย			
1.							
2.							
3.							

แหล่งเงินกู้	จำนวน ครั้งที่กู้	กู้ครั้งแรก		กู้ครั้งล่าสุด		การค้ำ ประกัน*	การชำระ ระคืน*	แหล่งเงินที่นำ มาชำระหนี้*
		พ.ศ	เงินต้น	พ.ศ	เงินต้น			
8.ธนาคาร								
9.นายทุนเงินกู้								
10.เงินกู้อื่นๆ (ระบุ).....								

หมายเหตุ : การค้ำประกัน 1 = โฉนดที่ดิน 2 = กลุ่ม
3 = บุคคล 4 = เงินฝากธนาคาร
5 = อื่นๆ (ระบุ.....)

การชำระคืน 1 = ตามกำหนดเวลาทุกครั้ง
2 = เลยกำหนดเวลาทุกครั้ง
3 = บางครั้งตามกำหนดเวลาบางครั้งเลยเวลา

แหล่งเงินที่นำมาชำระหนี้

- 1 = ขายทรัพย์สินครัวเรือน
- 2 = เงินออมจากธนาคาร
- 3 = เงินจากการขายผลผลิตได้กำไร
- 4 = เงินจากการประกอบอาชีพของครอบครัว
- 5 = กู้เงินในระบบมาใช้คืน
- 6 = กู้เงินนอกระบบมาใช้คืน
- 7 = อื่นๆ (ระบุ.....)

ตอนที่ 4 มุมมองต่อปัญหาหนี้สินของครอบครัวเกษตร

4.1 ปัญหาหนี้สินที่เกิดกับครอบครัวของท่าน ท่านคิดว่ามาจากสาเหตุใดบ้าง

☐ ภัยธรรมชาติ	☐ ต้นทุนการผลิตสูง
☐ ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ	☐ ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคสูง
☐ ค่าใช้จ่ายทางสังคมสูง	☐ การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย อดออม การพนัน
☐ สาเหตุอื่นๆ (ระบุ).....	

กิจกรรม	ผลความเปลี่ยนแปลง*				แหล่งการเรียนรู้*						
	1	2	3	4	1	2	3	4	5	6	
การกระจายความเสี่ยง											
1.การลดพื้นที่เพาะปลูก											
2.การปลูกพืชผสมผสาน											
3.การเลี้ยงสัตว์ผสมผสาน											
การหากิจกรรมเพิ่มรายได้											
1.การแปรรูปผลผลิต											
2.การเพาะเห็ด											
3.การเลี้ยงสัตว์ (กบ,ปลา)											
การลดค่าใช้จ่าย											
1.การบริโภคอาหารมีคุณภาพไม่แพง											
2.การสร้างแหล่งอาหารไว้บริโภคในครัวเรือน เช่น พืช สัตว์											
3.การลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย											
4.การสร้างเสริมสุขภาพ เช่นการออกกำลังกาย เพื่อป้องกันโรค ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล											
5.การประหยัดค่าใช้จ่ายภาษีสังคม											

หมายเหตุ :

ผลความเปลี่ยนแปลงของรายได้และรายจ่าย

1 = ดีมาก 2 = ดี
3 = เหมือนเดิม 4 = แย่ลง

แหล่งการเรียนรู้

1 = หน่วยงานราชการ 4 = โครงการวิจัย
2 = สื่อวิทยุ-โทรทัศน์ 5 = สื่อเอกสาร สิ่งพิมพ์
3 = เพื่อนเกษตรกร 6 = อื่นๆ (ระบุ).....

ขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

นายไททัศน์ ภัยพิสัย

ผู้วิจัย

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหา

ภาพที่ 1 ภาพการเรียนรู้ของของกลุ่มแกนนำชุมชนร่วมกับนักวิชาการในการประชุม

ภาพที่ 2 ภาพการเรียนรู้ของของกลุ่มแกนนำชุมชนร่วมกับนักวิชาการในการประชุม

ภาพที่ 3 ภาพกิจกรรมการลดต้นทุนการผลิตโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำและสารชีวภาพ

ภาพที่ 4 ภาพการผลิตโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำและสารชีวภาพที่เริ่มขยายสู่ระดับชุมชน

ลิขสิทธิ์
Copyright
All

ภาพที่ 5 ภาพการขยายการเรียนรู้ปัญหาสารเคมีภาคเกษตรที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการผลิต/ด้านสุขภาพสู่ระดับชุมชนโดยการตรวจหาสารพิษตกค้างในเลือด

ภาพที่ 6 ภาพการขยายการเรียนรู้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำและสารชีวภาพสู่ระดับชุมชนโดยแกนนำ

ภาพที่ 7 ภาพการตั้งทุนทางสังคม (กรมพัฒนาที่ดิน) มาให้ความรู้การวิเคราะห์ธาตุอาหารของดิน

ภาพที่ 8 ภาพการขยายการเรียนรู้การผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำและสารชีวภาพสู่ระดับชุมชน

ภาพที่ 9 ภาพการศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้เพิ่มเติมของแกนนำชุมชนและเกษตรกรกลุ่มก้าวหน้า

ภาพที่ 10 ภาพผลิตภัณฑ์กระเทียมดองซึ่งเป็นกิจกรรมการเพิ่มรายได้ด้วยการแปรรูปผลผลิต

ภาพที่ 11 ภาพเกษตรกรผู้เพิ่มรายได้ด้วยการปลูกพืชผสมผสาน

ภาพที่ 12 ภาพกิจกรรมการเพิ่มรายได้ด้วยการเลี้ยงปลาในรูปแบบประมงน้ำไหล

ภาพที่ 13 ภาพกิจกรรมการลดค่าใช้จ่ายจากการเจ็บป่วยโดยการออกกำลังกาย

ภาพที่ 14 ภาพการหารือร่วมกับนักวิชาการเพื่อเตรียมแผนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน

ภาคผนวก ค

โครงการวิจัยเพื่อการแก้ไขปัญหานี้ล้นโดยชุมชนหมู่บ้านป่าไผ่

ชื่อโครงการ โครงการวิจัยเพื่อการแก้ไขปัญหานี้ล้นโดยชุมชนหมู่บ้านป่าไผ่

ด.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

ที่ปรึกษาโครงการ

1. พระครูพุทธิธรรมรักษ์	เจ้าอาวาสวัดกัญจนิชาราม (ป่าไผ่)
2. ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์	รองคณบดีฝ่ายวิชาการ
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
3. ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร	อาจารย์ประจำ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะผู้วิจัย

1. นายทองสุข ธาตุอินจันทร์	ผู้ใหญ่บ้าน/หัวหน้าโครงการฯ
2. ผศ.กาญจนา โชคถาวร	อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่/หัวหน้าโครงการฯร่วม
3. นายประเสริฐ ทะลานบุญ	ปราชญ์ชาวบ้าน/คณะวิจัย
4. นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ	แกนนำเกษตรกร/คณะวิจัย
5. นางดาวเรือง ธาตุอินจันทร์	ประธานแม่บ้าน/คณะวิจัย
6. นายไพโรจน์ ธาตุอินจันทร์	สมาชิก อบต./คณะวิจัย
7. นางพัฒนา วงเวียน	เกษตรกร/คณะวิจัย
8. นายไพฑูรย์ ภัยพิสัย	นักศึกษา ป.โท/ผู้ประสานเชิงวิชาการ
9. น.ส. นภารินทร์ บุญตันอิน	แกนนำเยาวชน/ผู้ประสานงานในชุมชน
10. น.ส. ลัดดาวัลย์ ฟองวรรณ	แกนนำเยาวชน/คณะวิจัย

ความสำคัญและที่มาของปัญหาในการทำวิจัย

ชุมชนบ้านป่าไผ่ เป็นชุมชนที่ประชากรส่วนใหญ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรม บรรพบุรุษได้ปลูกฝังให้เกษตรกรรุ่นหลังมีความกระตือรือร้น มีความขยันขันแข็งในการทำการเกษตร เพื่อให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาโดยตลอด ในช่วงตั้งแต่ ปี พ.ศ 2500 เป็นต้นมา ของการพัฒนาการเกษตรรูปแบบใหม่ภายใต้การสนับสนุนส่งเสริมของรัฐ มีเป้าหมายผลิตเพื่อขาย กระบวนการผลิตจึงมีรูปแบบของการปลูกพืชชนิดเดียวที่ใช้ต้นทุนการผลิตสูง แต่ในช่วงนั้นก็ให้ผลตอบแทนในรูปแบบของรายได้

สูงเช่นกัน ทำให้เกษตรกรในชุมชนที่มีความขยันขันแข็งเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว มีฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรคือ ข้าว กระเทียม พริก มะเขือเทศ และพืชสวนชนิดอื่นๆ ซึ่งรายได้ที่เกิดจากการขายผลผลิต เหลือเก็บเพียงพอที่จะสามารถนำมาใช้ก่อสร้างบ้าน ซ่อมเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เกิดแรงจูงใจต่อกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านป่าไผ่ ที่จะขยายการลงทุนผลิตพืชผลทางการเกษตรในชุมชนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ รวมทั้งมีการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ เพื่อนำมาลงทุนผลิตและซื้อสินค้าเงินผ่อนด้วย ด้วยความเชื่อมั่นว่าจะได้รับผลกำไรจากการลงทุนในการผลิต เพียงพอที่จะนำมาใช้หนี้สินที่กู้ยืมมาได้เหล่านั้น

แต่ในระยะหลังช่วง ปี พ.ศ 2531 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน สถานการณ์ด้านรายได้ค่าตอบแทนจากการผลิตภาคเกษตรของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง เนื่องจากหลายสาเหตุปัจจัย จากเวทีการวิเคราะห์ปัญหาของแกนนำชุมชน ร่วมกับนักวิชาการ นักศึกษา ที่เข้ามาศึกษาชุมชนจากสาขาวิชา และมหาวิทยาลัยต่างๆ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2545 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ได้มีการจัดกลุ่มปัญหาที่เป็นสาเหตุนำไปสู่การเป็นหนี้ไว้ 3 ประเด็น คือ 1) ปัญหาในด้านการผลิต ได้แก่ ปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาคุณภาพของดินและน้ำที่เสื่อมสภาพลง ปัญหาแมลงและศัตรูพืชในไร่นา ปัญหาต้นทุนการผลิต (ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง วัสดุอุปกรณ์เครื่องจักร ฯลฯ) ที่สูงขึ้น 2) ปัญหาด้านการตลาดหรือการขายผลผลิต การถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ราคาผลผลิตที่ตกต่ำ 3) ปัญหาด้านการบริโภค การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยของครอบครัว ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันนำไปสู่ปัญหาหนี้สินที่วิกฤตมากขึ้น ปัจจุบันเกษตรกรมีลักษณะ “ย้ายหนี้” หรือ “กู้หนี้เพื่อใช้หนี้” คือกู้จากแหล่งเงินกู้ทุกแหล่งทั้งในระบบและนอกระบบ หมุนเวียนมาหลบหนี้ และนำมาหมุนเพื่อลงทุนผลิตต่อไป ชำร่วยยิ่งกว่านั้นก็คือเกษตรกรไม่มีทางเลือก แม้จะรู้ว่าต้องเสี่ยงต่อภาวะขาดทุนจากการผลิตภาคเกษตรสูง แต่ก็ยังคงเสี่ยงผลิตต่อไปด้วยความหวังว่าราคาผลผลิตจะสูงขึ้นพอที่จะนำมาใช้หนี้ได้ และหลายครอบครัวยังไม่เกิดความตระหนักในรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย เช่น การดื่มสุรา เล่นการพนัน หวย เป็นต้น

สภาวะการณ์เช่นนี้ ทำให้เกษตรกรหมู่บ้านป่าไผ่ทุกวันนี้ มีความเดือดร้อนและมีความกังวลใจเกี่ยวกับปัญหาหนี้สิน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเกษตรกรต้องใช้เวลาทำงานส่วนตัวมากขึ้น เวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชนลดน้อยลง แม้ในการร่วมประเพณีพิธีกรรมใหญ่ของชุมชน ก็มีความกังวลใจไม่มีจิตใจที่พร้อมเต็มที่ในการร่วมพิธี ส่งผลต่อความสามัคคีของชุมชน และทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างครอบครัวเกษตรกร ที่ต้องการขายผลผลิตของตนให้กับพ่อค้าคนกลางโดยการตัดราคาตัวเอง ยิ่งทำให้พ่อค้าได้เปรียบมากขึ้น ซึ่งตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งในข้อสรุปของทีมวิจัยหมู่บ้าน ซึ่งเคยศึกษาวิจัยในโครงการชื่อ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้จารีตประเพณีดั้งเดิม” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งจากเวทีการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำในชุมชนบ้านป่าไผ่ นักวิชาการ/นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ร่วมกับชุมชน พบว่า ปัญหาหนี้สินในหมู่บ้านป่าไผ่ เป็นประเด็นปัญหาที่สร้างความเดือด

ร้อนให้กับเกษตรกรในชุมชนมากที่สุด โดยแกนนำชุมชนให้ความสนใจที่จะหาวิธีการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนอย่างเร่งด่วนที่สุด ซึ่งถ้าหากปัญหานี้สืบเป็นปัญหาที่เฉพาะครอบครัวต้องรับผิดชอบ ไม่ได้นำไปสู่การยกระดับให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและหาทางออกร่วมกันในระดับชุมชน ก็ยากที่จะแก้ไขได้ แกนนำชุมชนและเกษตรกรที่ต้องการแสวงหาทางออกใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหา จึงเริ่มหยิบยกปัญหานี้สืบสู่สาธารณะในวงเสวนาย่อยกับครอบครัวเกษตรกร กลุ่มผู้นำของชุมชน ที่ประชุมของหมู่บ้าน การปรึกษาร่วมกับนักวิชาการ เพื่อให้เกิดการผลักดันสู่กิจกรรมการแก้ไขระดับชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา (2544-2546) จะเห็นภาพการก่อรูปของความพยายามที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สินในชุมชนพัฒนาการขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเรื่อยๆ ในหลายๆ มิติ ทั้งภาคการปฏิบัติและกระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ ในภาคปฏิบัติ ได้เกิดการแก้ไขปัญหาด้านการผลิต โดยการลดต้นทุนที่ใช้ในการเพาะปลูกในหลายๆ วิธี เช่น การเรียนรู้ที่จะผลิตปุ๋ยอินทรีย์ สารกำจัดและไล่แมลง ที่สามารถผลิตขึ้นได้เองโดยใช้วัตถุดิบในชุมชน การเพิ่มรายได้และเพิ่มอาหารบริโภคโดยการทำเกษตรผสมผสาน พืช-สัตว์ หลากหลายชนิด การลดความเสี่ยงกระจายความเสี่ยง การแปรรูปสินค้าเกษตรเป็นผลิตภัณฑ์เสริมรายได้ของชุมชน เป็นต้น

ในด้านกระบวนการเรียนรู้ แกนนำชุมชน ได้มีโอกาสเรียนรู้ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาชุมชนแบบใหม่ นั่นคือการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในโครงการวิจัยต่างๆ ที่ดำเนินการร่วมกับนักวิชาการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงปัญหา สาเหตุ วิธีการแก้ปัญหา อย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็น วางแผนแก้ไขปัญหอย่างมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น โครงการวิจัยเพื่อฟื้นฟูภาวะวิกฤติทางสังคมในภาคเหนือตอนบน ของสภาวิจัยแห่งชาติ โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการใช้จ่ายประเพณีดั้งเดิม ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการจัดการสุขภาพภาคประชาชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) การศึกษาวิจัยดังกล่าว เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา ที่มีใช้เป็นการศึกษาวิจัยให้เกิดองค์ความรู้เท่านั้น แต่ยังผลักดันให้เกิดกิจกรรมในโครงการวิจัยที่ทำให้แกนนำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง เกิดทักษะในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในระดับหนึ่ง และนอกจากนั้น แกนนำชุมชนยังได้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหา จากชุมชนตัวอย่างหลายพื้นที่ เพื่อขยายมุมมองต่อยอดการพัฒนา เช่น แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของบ้านสามขา จ.ลำปาง การศึกษาการนำสารชีวภาพมาใช้ในภาคเกษตรของชุมชนบ้านแพะใต้ กิ่ง อ.เวียงหนองล่อง จ.ลำพูน และรวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีระดับต่างๆ ที่ได้รับเชิญ

พัฒนาการของการเรียนรู้และปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาที่มีการเชื่อมต่อและต่อยอดองค์ความรู้และปฏิบัติการดังกล่าว ผนวกกับทุนทางสังคมของชุมชนหลายๆ ส่วน ในชุมชน เป็นต้นทุนศักยภาพสำคัญของหมู่บ้านป่าไผ่ ที่จะใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ สร้างมีส่วน

ร่วมในการตระหนักรับรู้ปัญหา วิเคราะห์ปัญหา นำไปสู่การคิดค้นทิศทางวิธีการและปฏิบัติการแก้ไข ปัญหาเหล่านี้ที่เป็นระบบใน 2 ระดับกล่าวคือ (1) ในระดับพื้นที่ จะเป็นการสำรวจและใช้ “ข้อมูล” เป็นฐานในการนำมาวิเคราะห์ เรียนรู้ และผลักดันกิจกรรม/แผนงาน เกี่ยวกับการสร้างความตระหนัก และการเสริมศักยภาพในการผลิต อาศัยการสื่อสารกับครอบครัวเกษตรกรในชุมชนโดยวิธีที่หลากหลาย เช่น การประกาศเสียงตามสาย การกรองและนำเสนอข้อมูลหมุนเวียนทุกเดือนผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ในศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบล การประชาสัมพันธ์ในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน รวมทั้งเวทีระดับชุมชนตามแผนงาน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับเงื่อนไขปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาเหล่านี้ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน (2) ในระดับนโยบาย ผลของการดำเนินงานสำรวจวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างความตระหนักเพื่อลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย และการเพิ่มศักยภาพการผลิต ตามกระบวนการวิจัย จะทำให้สามารถจัดทำแผนชุมชนเสนอต่อรัฐบาล เพื่อการพักชำระหนี้สินโดยมีแผนชุมชนรองรับที่ให้รายละเอียดของการคำนวณเชิงเศรษฐศาสตร์ที่ชัดเจน อันจะเป็นชุมชนนำร่องขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

การดำเนินกิจกรรมการวิจัยที่พยายามแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการเชื่อมโยง ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างจริงจังทั้งในระดับพื้นที่ และระดับนโยบาย ในลักษณะคู่ขนานเช่นนี้ เชื่อว่าจะทำให้การแก้ไขปัญหานี้สินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ประสบปัญหานี้สินมากที่สุด ในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะทำให้เห็นภาพของการเรียนรู้ทำงานร่วมกันที่ไม่ใช่ลักษณะของการชี้แนะระหว่างส่วนราชการ นักวิชาการ และชุมชน ที่มีการนำศักยภาพของแต่ละส่วนมาร่วมแก้ไขปัญหา โดยที่เป้าหมายหลักก็เพื่อการแก้ไขปัญหาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั่นเอง ที่สำคัญยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชน ให้เกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะที่จะขยายผลการปฏิบัติให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนในชุมชน ที่จะขยายผลสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่มีความเชื่อมโยงกันของชุมชนต่อไป

คำถามวิจัย

1. สถานการณ์ปัญหานี้สินของชุมชนเป็นอย่างไร ส่งผลกระทบต่อครอบครัว และต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร สาเหตุของปัญหานี้สินมีความเชื่อมโยงกันของปัจจัยภายในชุมชน และปัจจัยภายนอกชุมชนอย่างไร
2. การแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชน ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมเป็นระบบมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน
 - 2.1 กลไกความร่วมมือของชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ ควรเป็นอย่างไร ที่จะสามารถหนุนช่วยชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหานี้สินได้อย่างครบวงจรต่อเนื่องยั่งยืน
 - 2.2 การแก้ไขเงื่อนไขปัจจัยภายในชุมชน ที่เป็นสาเหตุของปัญหานี้สิน ควรมีแผนงาน/กิจกรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงได้อย่างไร
 - 2.3 แผนชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหานี้สินระดับโครงสร้างนโยบาย ควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้กลไกศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ผลกระทบ ของปัญหาหนี้สินของชุมชน จาก การสำรวจ การแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ โดยใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อให้เกิดการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างเป็นรูปธรรม เป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนโดย
 - 1.1 เกิดการเตรียมความพร้อมในด้านกลไก การผสมผสานความร่วมมือในระดับพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ แกนนำชุมชน ประชาชน เยาวชน ที่จะร่วมแก้ไข/ หนุนช่วยในการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างต่อเนื่อง
 - 1.2 เกิดการเตรียมความพร้อม โดยกลไกร่วมกำหนดแผนงาน/กิจกรรม เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินใน 2 ระดับ คือ แผนงาน/กิจกรรม ในระดับชุมชน และ แผนงาน/โครงการในระดับนโยบาย
 - 1.3 เกิดการเตรียมความพร้อมโดยการทดลองปฏิบัติตามแผนงาน/กิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับชุมชนก่อน เพื่อเป็นฐานรองรับ/เชื่อมโยงกับแผนชุมชนเพื่อ แก้ไขปัญหาหนี้สินในระดับนโยบายต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย 3 ประเด็น คือ

แนวคิดเรื่ององค์ความรู้เฉพาะที่ (Situated Knowledge) ปัญหาหนี้สิน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของประเทศในปัจจุบัน แต่ละพื้นที่ก็มีเงื่อนไขปัจจัยบริบทที่แตกต่างกัน การจะทำความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาเพื่อให้เกิดองค์ความรู้นำไปสู่การแก้ไข ต้องเป็นการทำความเข้าใจและมองถึงสาเหตุเงื่อนไขปัจจัยในลักษณะที่รอบด้านและเชื่อมโยง ไม่ควรมองในลักษณะเชิงเดี่ยว แยกเป็นส่วนๆ ซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ลึกลงไป

มุมมองเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาหนี้สิน สามารถแบ่งได้ 2 ระดับ กล่าวคือ สาเหตุในระดับพื้นที่ (Micro) เป็นสาเหตุที่เกิดจากเงื่อนไขปัจจัยภายในชุมชน เช่น ภัยธรรมชาติ พฤติกรรม การเล่นเกมพนัน การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย บริโภคนิยม เป็นต้น ที่เชื่อมโยงเป็นสาเหตุของการเกิดหนี้สินทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้ที่จะเข้าใจละเอียดลึกซึ้งได้ ต้องเป็นผู้ที่สัมผัสรับรู้ปัญหานั้น โดยตรง กล่าวคือเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ ส่วนมุมมองของสาเหตุในระดับมหภาค (Macro) เป็นสาเหตุที่เกิดจากเงื่อนไขปัจจัยภายนอกชุมชน เช่น ระบบทุนนิยม ตลาด พ่อค้าคนกลาง อำนาจอรัฐ นโยบายการพัฒนา เป็นต้น ที่เป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาหนี้สินเช่นกัน ต้องอาศัยทักษะของนักวิชาการที่มองในระดับโครงสร้างอย่างเชื่อมโยง

การเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาหนี้สิน นำมาเชื่อมโยงทั้งในส่วนของเงื่อนไข ปัจจัยภายในชุมชน และเงื่อนไขปัจจัยภายนอกชุมชน นำมาร้อยเรียงกันให้เป็นระบบ ภายใต้สถานการณ์/ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน จะทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาหนี้สินในเฉพาะพื้นที่ ซึ่งทำให้ทราบว่าปัญหาหนี้สินไม่ใช่เป็นปัญหาที่เกิดจากภายในชุมชนหรือภายนอกชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงเดี่ยว แต่มีสาเหตุจากหลายส่วนหลายเงื่อนไข ถือเป็นองค์รวมของสาเหตุปัญหาหนี้สินชุดหนึ่ง เหล่านี้คือปมของปัญหาหนี้สิน ที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันแล้วคลี่ออก ถ้าไม่แก้ที่ปมของปัญหา ก็จะแก้ไขไม่ถูกจุด และเกิดปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เคยมีการเสนอในทางวิชาการเป็นทฤษฎีต่างๆ เช่น ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ ชุมชนวิสาหกิจ ก็เป็นสิ่งที่ถูกยกระดับเป็นนามธรรม ไม่สามารถแปลงสู่รูปธรรมให้เห็นแนวทางปฏิบัติจริงได้ เนื่องจากความแตกต่างหลากหลายของเงื่อนไขแต่ละพื้นที่ การพยายามยกระดับของการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนให้เป็นองค์ความรู้สากล (Universal Knowledge) จึงไม่มีนัยยะสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ เท่ากับการใช้กระบวนการเรียนรู้เฉพาะที่ (Situating) มาแก้ไขปัญหา

แนวคิดเรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นวิถีวิทยาหรือเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาหนี้สินร่วมกันของ “หุ้นส่วน” ซึ่งประกอบไปด้วยนักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐในชุมชน และแกนนำชุมชน อันจะทำให้เกิดองค์ความรู้เฉพาะที่เกี่ยวกับความเชื่อมโยงของสาเหตุของปัญหาหนี้สินได้ เนื่องจากองค์ประกอบที่เป็นหุ้นส่วนของการเรียนรู้ มีจุดเด่นเฉพาะในแต่ละองค์ประกอบกล่าวคือ แกนนำและเกษตรกรมีจุดเด่นที่ผู้สัมผัสรับรู้คลุกคลีกับปัญหาโดยตรง เป็นผู้ที่ประสบกับปัญหาหนี้สิน การใช้ปัญหาเป็นตัวนำที่สะท้อนความต้องการและวิธีการแก้ไขปัญหาแบบธรรมชาติของชุมชน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม แม้ชุมชนจะเป็นผู้คลุกคลีกับปัญหาโดยตรงก็ตาม แต่ก็จะมีการรับรู้และแก้ไขปัญหาก็ได้ขอบเขตที่จำกัด ที่เป็นบริบทแวดล้อมรอบตัวในระดับชุมชน (Micro) ที่สัมผัสได้ ไม่สามารถถดถอยไปถึงสาเหตุของปัญหาในระดับโครงสร้าง (Macro) ตรงนี้จึงเป็นจุดเด่นของนักวิชาการ ที่จะทำหน้าที่ในลักษณะของการเป็นวิทยากรกระบวนการ เพื่อเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การรับรู้ข่าวสารข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น และขมวดประเด็นปัญหา-ทางแก้ ให้อยู่ในทิศทางขอบเขตที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้ แต่ในขณะเดียวกัน นักวิชาการก็ไม่สามารถที่จะทำงานร่วมกับชุมชนได้ตลอดไป ผู้ที่ต้องทำงานคลุกคลีพัฒนาชุมชนโดยตำแหน่งหน้าที่ก็คือเจ้าหน้าที่รัฐของหน่วยงานต่างๆ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เช่น อบต. ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ในศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ กรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น ที่จะช่วยเสริมมุมมอง และหนุนช่วยในการประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้ เจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ จึงเป็นหุ้นส่วนของกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหุ้นส่วนทั้งสามฝ่ายตลอดกระบวนการ ทั้งการวางแผน การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ การนำข้อมูลไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหารวมทั้งการประเมินผล ทั้งนี้ อยู่

ภายใต้ความต้องการของชุมชน สนองต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สิน และเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม ในการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาจริงในพื้นที่ ต้องเชื่อมโยงว่าพื้นที่มีทุนทางสังคมอะไรบ้าง มีพัฒนาการของปัญหาและการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างไร เป็นหมู่บ้านที่มีเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างไร จึงเป็นหมู่บ้านที่มีความเป็นไปได้สูง ที่จะเป็หมู่บ้านตัวอย่างนำร่องในการแก้ไขปัญหาหนี้สินแบบครบวงจร เนื่องจากมีทุนทางสังคมต่างๆ ในระดับชุมชน ซึ่งมีพลังเพียงพอที่จะเอื้อต่อการผลักดันให้กิจกรรมการแก้ไขปัญหาหนี้สินแบบครบวงจรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เท่าที่ได้ประมวลจากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ และแกนนำชุมชน ได้พบปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมากมาย เช่น

- ทุนภูมิปัญญาของเกษตรกรเอง ในการปรับตัว ประยุกต์ แก้ไขปัญหา
- ทุนวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ช่วยเสริมความสามัคคี
- ทุนบุคคล ที่เป็นแกนนำเกษตรกร ซึ่งรู้จักแสวงหาความรู้ เทคนิคการผลิตใหม่ เพื่อลดต้นทุนที่ใช้ในการเพาะปลูก
- ทุนทรัพยากร ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ต่อการผลิตภาคเกษตร
- ทุนทักษะการเรียนรู้ ในด้านการศึกษาวิจัย โดยแกนนำชุมชน ได้มีฐานทักษะการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาชุมชน คือการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในโครงการวิจัยต่างๆ ซึ่งดำเนินร่วมกับนักวิชาการบ้าง ดำเนินโดยกลไกของชุมชนบ้าง

ระยะเวลาการดำเนินงานตามโครงการฯ

ช่วงระยะที่ 1 (ระยะเวลา 18 เดือน) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อ

- ศึกษาสำรวจข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ผลกระทบ
- เตรียมความพร้อมของชุมชนที่จะเสนอแผนปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างเป็นรูปธรรม

ช่วงระยะที่ 2 (ระยะเวลา 3 ปี)

- การดำเนินกิจกรรมตามแผน ขยายผลสู่ปฏิบัติการเต็มรูปแบบ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

กระบวนการที่ดำเนินไปแล้ว

1. การจัดประชุมแกนนำชุมชน ร่วมกับนักวิชาการ นักศึกษา เพื่อทำความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาหนี้สินของชุมชนให้เกิดความชัดเจนในเบื้องต้น แล้วจึงนำมากำหนดเป้าหมาย/ยุทธศาสตร์การดำเนินงานเป็นโครงการฯ ร่วมกัน นำเสนอโครงการฯ ต่อ สกว.
2. การจัดประชุมแกนนำชุมชน ร่วมกับ สกว. เพื่อให้เกิดการสะท้อนปัญหา และจัดวางแผนงาน/กิจกรรมในการแก้ไขปัญหา โดยแกนนำชุมชน/เกษตรกรที่เป็นหนี้
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนที่เข้มแข็ง ได้แก่ (1) บ้านสามขา จ.ลำปาง (2) บ้านแพะใต้ จ.ลำพูน เพื่อต่อยอดองค์ความรู้สู่การเชื่อมต่อแนวทางปฏิบัติการแก้ไขปัญหา
4. การปรับปรุงโครงการฯ เสนอต่อ สกว. ในเวทีประชุมพิจารณาโครงการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานหลังจากได้รับอนุมัติโครงการฯ

1. การจัดเวทีประชุม เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการดำเนินงานร่วมกันของนักวิชาการ ทีมวิจัย และเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เช่น อบต. โรงเรียน ศูนย์ส่งเสริม สกว. สหกรณ์ ธกส. ฯลฯ ให้เกิดความชัดเจนร่วมกัน และเพื่อการจัดวางบทบาทสนับสนุนร่วมมือตามความเหมาะสม
2. การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์และกิจกรรมในโครงการฯ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และเกิดความพร้อมของชุมชนในการให้ความร่วมมือ ผ่านเครื่องกระจายเสียงของชุมชนและผ่านเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน
3. การจัดเวทีประชุมของทีมวิจัยต่อเนื่องทุกเดือน โดยเชิญที่ปรึกษาโครงการฯ ซึ่งเป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย มาร่วมให้กระบวนการ เพื่อการทำความเข้าใจ นำข้อมูลที่สำรวจมาวิเคราะห์ร่วมกัน วางแผนงาน/กิจกรรม ประเมินสรุปผล และขยายผล
4. การจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรระดับครัวเรือน/ชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้ ซึ่งประกอบไปด้วยกรอบแผนงานใหญ่ 4 แผน ดังนี้

แผนงานที่ 1 แผนการวิจัยใช้ข้อมูลเพื่อสร้างความตระหนักและขับเคลื่อนปัญหา

A การศึกษาข้อมูลโดยทีมวิจัย (เดือนที่ 1-2) โดยมีแบบสำรวจข้อมูลที่ได้ร่วมกันออกแบบโดยทีมวิจัย นักวิชาการ ที่ปรึกษาโครงการฯ เป็นเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลจะมีนักวิจัย แกนนำชุมชน และเยาวชน ดำเนินการเก็บข้อมูลร่วมกัน เฉพาะในกลุ่มเกษตรกร ซึ่งข้อมูลที่จะจัดเก็บมี 3 ส่วนคือ

A1 สถานการณ์ปัญหาหนี้สินในภาพรวมของชุมชน จำนวนผู้เป็นหนี้ ปริมาณของหนี้สิน (กรณีนี้อาจได้ข้อมูลหนี้สินจากส่วนราชการ ที่เกษตรกรได้ไปลงทะเบียนไว้ที่อำเภอ)

A2 ข้อมูลการใช้จ่ายของครัวเรือน โดยการทดลองจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย 1 เดือน เริ่มจากกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้ก่อน เพื่อให้เห็นตัวเลขของรายรับ-รายจ่าย อันจะทำให้ได้ข้อมูลการใช้จ่าย ที่จะเป็นประโยชน์ในการนำเสนอต่อเวทีชุมชน เพื่อวางแผนควบคุมการใช้จ่าย การลดการบริโภคที่ไม่จำเป็น ฟุ่มเฟือย ในระดับชุมชนต่อไป

A3 ข้อมูลสรุปการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรในประเด็นต่างๆ ที่เป็นเทคนิค ยุทธศาสตร์ใหม่ จากเกษตรกรที่เก่งใน-นอกชุมชน จากหน่วยงาน/องค์กร และข้อมูลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจากชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เพื่อนำมาวางแผนช่วยเสริมศักยภาพด้านการผลิต การตลาด การบริโภค รวมทั้งการบริหารจัดการหนี้สิน

B การสรุปข้อมูลในเชิงสถิติปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกันในเวทีประชุมประจำเดือน สรุปเป็นองค์ความรู้ ผลการวิจัย และนำไปสู่ปฏิบัติการแก้ไข

C การนำข้อมูลที่ผ่านการสรุปวิเคราะห์แล้วบางส่วนไปใช้ประโยชน์เพื่อการสร้างความตระหนัก การมีส่วนร่วม และเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการเพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกร ได้แก่

- ข้อมูลสถานการณ์หนี้สินของชุมชน สาเหตุ ผลกระทบ
- ข้อมูลการลดต้นทุนการผลิต เช่น เทคนิคการผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำทดแทนปุ๋ยเคมี การใช้สารชีวภาพทดแทนยาฆ่าแมลง และการปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยพืชสด เป็นต้น
- ข้อมูลการกระจายความเสี่ยง เช่น เทคนิคการทำเกษตรผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์-ปลูกพืช
- ข้อมูลการเพิ่มมูลค่าของผลิตผลโดยการแปรรูป
- ข้อมูลแนวโน้มของตลาด แนวโน้มราคาพืชผลแต่ละปี
- ข้อมูลเพื่อรณรงค์ให้เกิดการบริโภคที่พอเพียง ลดการฟุ่มเฟือย
- ข้อมูลเพื่อการส่งเสริมอาชีพนอกฤดูเกษตร/การส่งเสริมอาชีพสำหรับผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ แม่บ้าน และเยาวชน เช่น หัตถกรรม เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และแบ่งเบาภาระทางการเงินของหัวหน้าครอบครัว
- ข้อมูลอื่นๆ ที่เสริมความรู้ ข่าวสารหนังสือพิมพ์

ข้อมูลเหล่านี้ จะมีกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำให้เป็นระบบ และนำเสนอเป็นสื่อในรูปแบบของบอร์ด แผ่นภาพ ข้อความณรงค์ ฯลฯ ที่มีความหลากหลาย น่าสนใจ เข้าใจง่าย และมีความต่อเนื่องทันสถานการณ์ ในศูนย์เทคโนโลยีประจำตำบล และมีการปรับปรุงข้อมูลเป็น

ประจำทุกเดือน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะทำให้เยาวชนมีส่วนร่วม เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวเกษตรกรในชุมชนโดยตรง

D การนำข้อมูลผ่านการสรุปวิเคราะห์แล้ว นำเสนอต่อหน่วยงานรัฐในพื้นที่ เพื่อการสนับสนุนระดับพื้นที่อย่างต่อเนื่องต่อไป

แผนงานที่ 2 แผนการลดรายจ่ายครัวเรือน

- แผนการใช้ข้อมูลสถานการณ์หนี้สิน และข้อมูลจากการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือน นำเสนอเพื่อสร้างความตระหนักและปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายในระดับชุมชน
- แผนการลดรายจ่ายฟุ่มเฟือย เช่น การพนัน สุรา บุหรี่
- แผนการลดรายจ่ายที่เป็นภาษีสังคม ให้เป็นกติกากำหนดในระดับชุมชน

แผนงานที่ 3 แผนการเพิ่มศักยภาพการผลิต

- แผนการสนับสนุนการลดค่าใช้จ่ายต้นทุนการเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ทดแทนปุ๋ยเคมี และการใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมีฆ่าแมลง , การรื้อฟื้นกิจกรรมประเพณีการเอามือเอารัน เป็นต้น
- แผนการกระจายความเสี่ยงโดยการลดพื้นที่เพาะปลูก การทำการเกษตรแบบผสมผสานพืช-สัตว์ภายในไร่ของตนเอง เช่น การแบ่งพื้นที่ปลูกถั่วลิสงสลับกับการปลูกกระเทียม การเลี้ยงปลา กบ การปลูกพืชสมุนไพร เป็นต้น
- แผนการผลิตสินค้าเกษตรเชิงคุณภาพ เช่น กระเทียมโทน มะเขือเทศ ฯลฯ
- การเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตร โดยการแปรรูป หรือแยกคัดสินค้าคุณภาพจัดทำบรรจุภัณฑ์
- การเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตรให้กับผู้ว่างงานในครัวเรือน หรือเกษตรกรที่ว่างจากฤดูเพาะปลูก เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การท่องเที่ยว
- การส่งเสริมให้เกิดการ “สร้างสุขภาพ” เพื่อป้องกันค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นจากการ “ซ่อมสุขภาพ” เช่น การออกกำลังกาย การป้องกันอันตรายจากสารเคมีภาคเกษตร
- การเพิ่มคุณภาพทรัพยากรดิน น้ำ ระบบนิเวศ เพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพ และเป็นแหล่งผลิตอาหารของครัวเรือนในไร่นา

แผนงานที่ 4 แผนการบริหารจัดการเพื่อปลดปล่อยหนี้สิน

- การหาแนวทางในการจัดตั้ง “ธนาคารชุมชน” หรือการรวมกลุ่ม “สัจจะออมทรัพย์” เพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างหนี้ ดอกเบี้ยเงินกู้ที่ไม่เป็นธรรม ระหว่างนายทุนเงินกู้ พ่อค้าคนกลาง กับเกษตรกรภายในชุมชน

- การจัดทำแผนแก้ไขปัญหานี้สลับแบบบูรณาการ โดยชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนนำร่องในการแก้ไขปัญหานี้สำหรับเกษตรกรที่มีหนี้สินเกิน 1 แสนบาท เสนอต่อรัฐบาล โดยในแผน มีรายละเอียดคือ
 - การพักชำระหนี้ในระบบแบบไม่มีดอกเบี้ย ไม่จำกัดปริมาณหนี้ เป็นระยะเวลา 3 ปี
 - การมีแผนชุมชนรองรับ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะสามารถชำระหนี้ได้จริงภายในระยะเวลา 3 ปี หลังจากพักชำระหนี้ ด้วยกิจกรรมการลดรายจ่าย และการเพิ่มศักยภาพการผลิต ซึ่งผ่านการเรียนรู้คำนวณตัวเลขเชิงเศรษฐศาสตร์ร่วมกับนักวิชาการ
 - การขอการสนับสนุนกองทุนหมุนเวียนระหว่างการพักชำระหนี้ 3 ปี เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการลดรายจ่าย และการเพิ่มศักยภาพการผลิตอย่างต่อเนื่อง

5. การนำเสนอผลการดำเนินงาน แผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหานี้สลับแบบบูรณาการ ต่อชุมชนในเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน (เดือนที่ 6) และเชิญนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย ตัวแทนจากหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหานี้ พระสงฆ์ แกนนำชุมชน เกษตรกรในชุมชนเข้าร่วม เพื่อการแลกเปลี่ยน ระดมความคิด ตรวจสอบแผนชุมชนร่วมกันก่อนที่จะนำเสนอต่อรัฐบาล

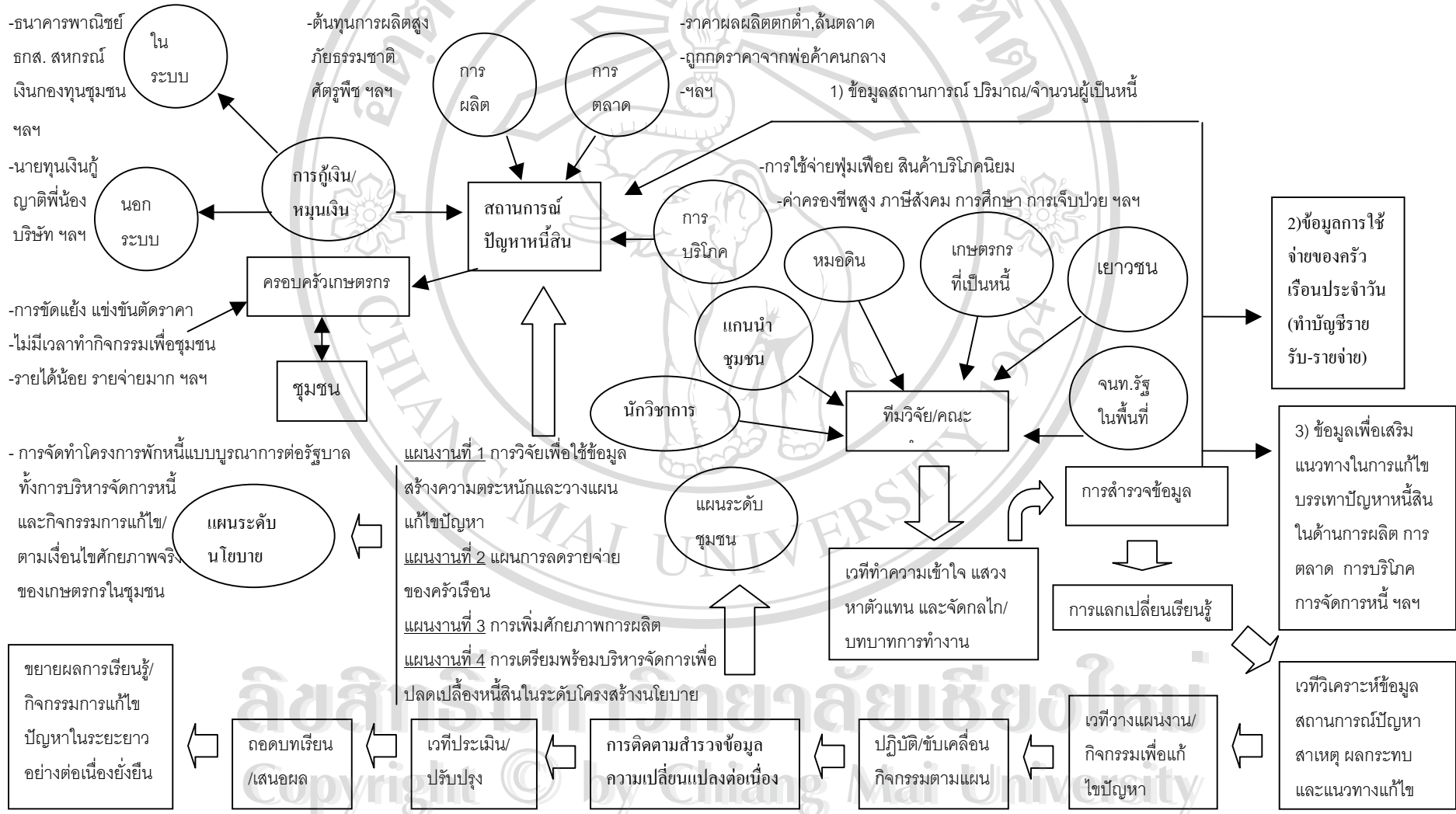
6. การนำเสนอรายงานความก้าวหน้า ต่อ สกว. เกี่ยวกับข้อมูลสถานการณ์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ รวมทั้งแผนการแก้ไขปัญหานี้สลับแบบบูรณาการของชุมชนที่ผ่านความเห็นชอบระดับชุมชนแล้ว นำเสนอต่อรัฐบาล

7. การสร้างการมีส่วนร่วม ให้เกิดพลังขับเคลื่อนตามกิจกรรมในแผนในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านเวทีการประชุมประจำเดือนของทีมวิจัย เวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โดยเชิญนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องจากหน่วยงาน/องค์กร ต่างๆ ร่วมให้คำปรึกษาด้วย

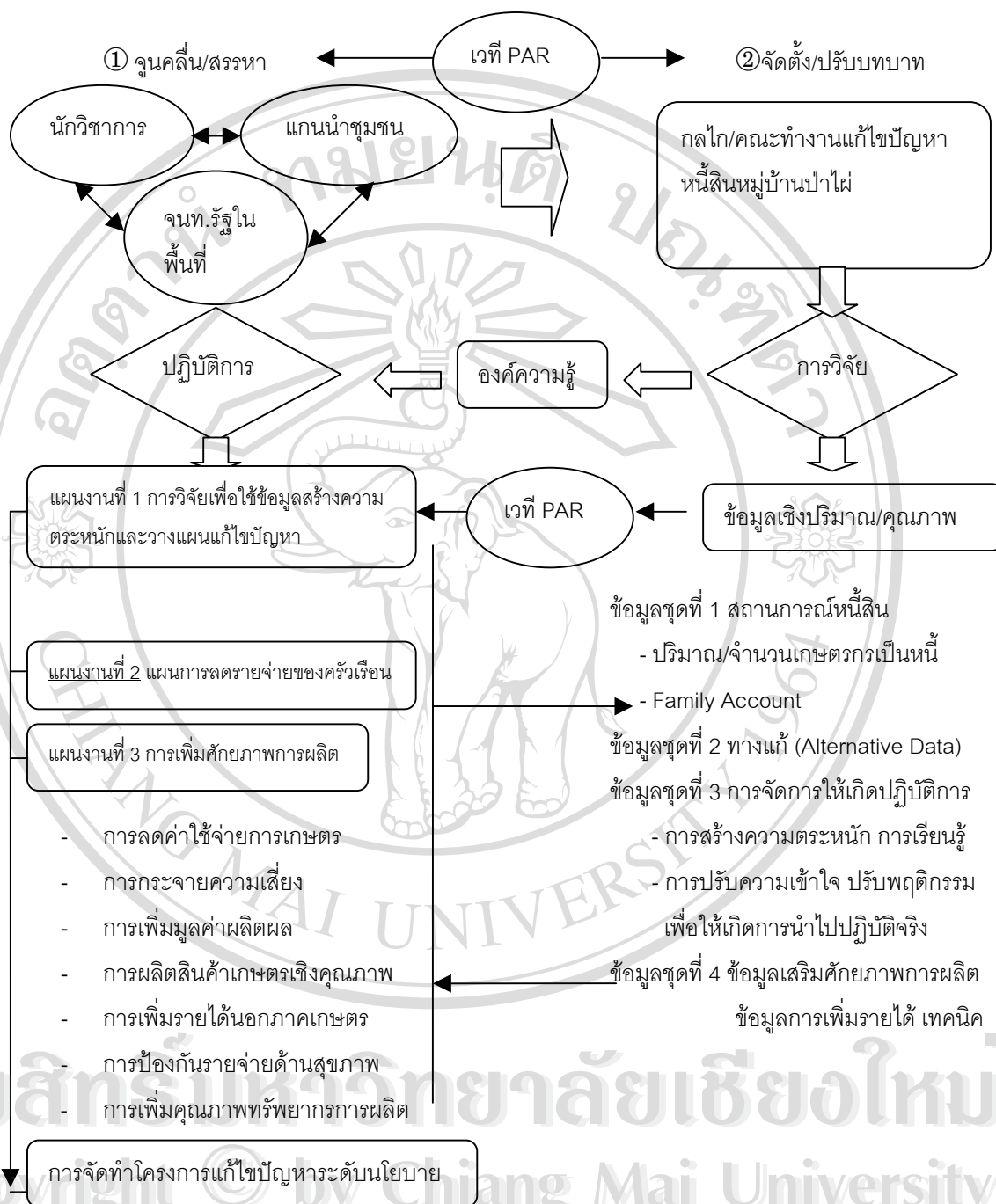
8. การติดตามผลความเปลี่ยนแปลง ปัญหาอุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการตามแผนงานในโครงการฯ ได้แก่ (1) แผนการวิจัยใช้ข้อมูลเพื่อสร้างความตระหนักและขับเคลื่อนปัญหา (2) แผนการลดรายจ่ายครัวเรือน (3) แผนการเพิ่มศักยภาพการผลิต (4) แผนการบริหารจัดการเพื่อปลดปล่อยหนี้สิน อย่างต่อเนื่อง

9. การจัดทำสรุปวิเคราะห์ห้องค์ความรู้ และสรุปผลการดำเนินงานตลอดโครงการฯ

กรอบกระบวนการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินแบบครบวงจรของหมู่บ้านป่าไผ่ ต.แม่โป่ง อ.คอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

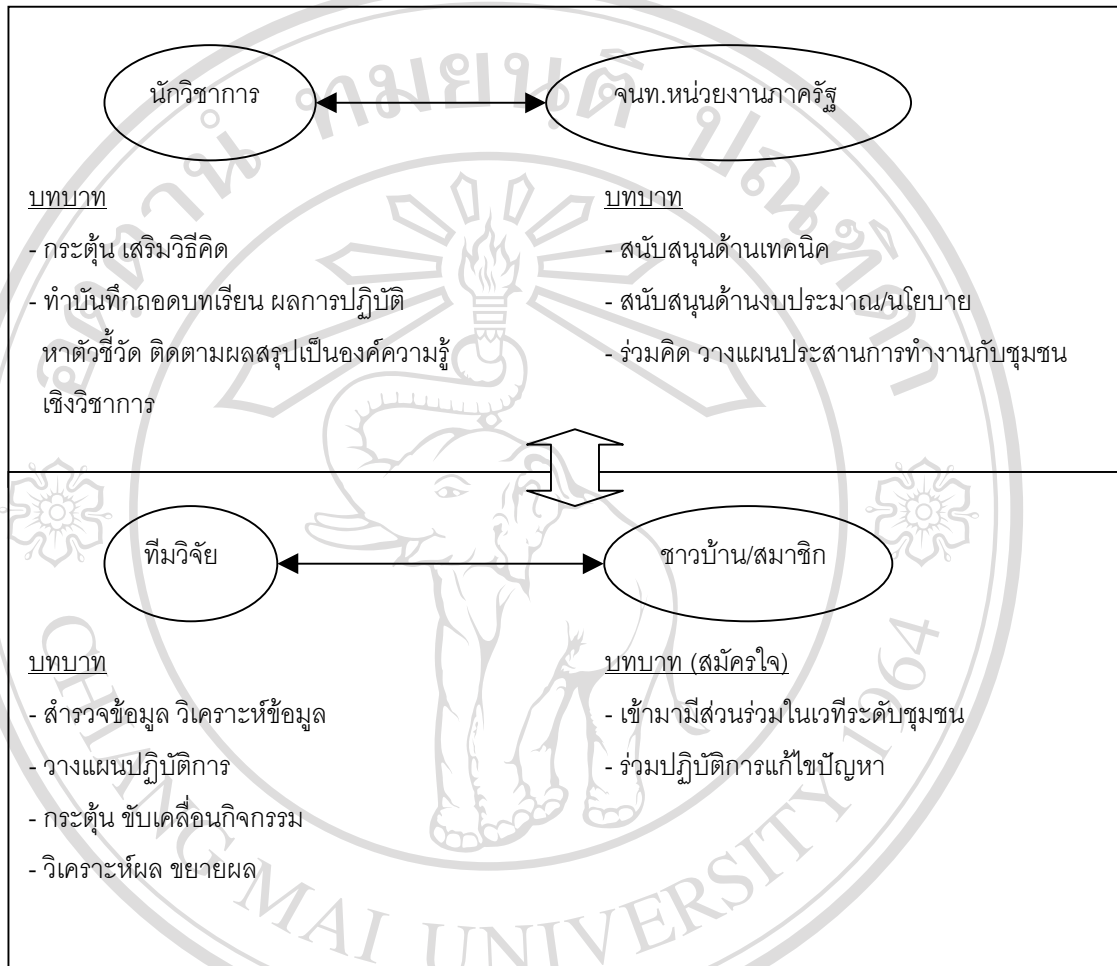

ความเชื่อมโยงระหว่างการวิจัยและกิจกรรมการพัฒนา

การจัดทำแผนการแก้ไขหนี้สินเพื่อการพักชำระหนี้แบบไม่มีเงื่อนไข 3 ปี พร้อมทั้งงบประมาณเพื่อชดเชยดอกเบี้ย และงบกองทุนหมุนเวียนระหว่างพักชำระหนี้ เชื่อมโยงการบริหารจัดการกองทุน การผลิต และการบริโภค ให้ได้รับการแก้ไขแบบครบวงจร นำเสนอต่อสภาพัฒนาหรือ ธกส./สกว. เพื่อให้เป็นชุมชนน่าร่อง ภายใต้เงื่อนไขคือ มีแผนรองรับเป็นสัญญาประชาคม เพื่อกำหนดให้เห็นรายได้ที่จะคืนกลับมาจริง ตั้งแต่ปีที่ 4-6 จะหมดหนี้ เนื่องจากกิจกรรมการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน การเพิ่มศักยภาพการผลิต เพิ่มรายได้ และการเตรียมบริหารจัดการหนี้ ที่ดำเนินในช่วงปีที่ 1-3 บรรลุผลสำเร็จ

กลไกปฏิบัติการเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้สินแบบครบวงจร
กรณีวิจัยเชิงปฏิบัติการหมู่บ้านนาร่อง : บ้านป่าไผ่ ต.แม่โป่ง อ.ดอยสะเก็ด เชียงใหม่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลในระยะที่ 1 (18 เดือน)

1. ชุมชน ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาหนี้สิน สาเหตุของปัญหาหนี้สิน ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาหนี้สิน
2. เกิดทักษะการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน ของหน่วยงาน/องค์กร นักวิชาการ แกนนำชุมชน และเกษตรกรผู้ประสบปัญหาหนี้สิน รวมทั้งเยาวชนที่เป็นบุตรหลานของเกษตรกรด้วย
3. เกิดแผนงาน/วิธีการ และปฏิบัติการตามแผนงานในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ใน 2 ระดับ คือ ในระดับชุมชน เกิดแผนเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และการเพิ่มศักยภาพการผลิตระดับชุมชน ในระดับนโยบาย เกิดแผนงาน/โครงการฯ ที่ชัดเจนเป็นแผนชุมชน ในการแก้ไข

ปัญหานี้เสนออย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งจะนำเสนอต่อหน่วยงาน/องค์กร ที่มีภาระกิจในการพัฒนาในพื้นที่อยู่แล้ว หรือตลอดจนถึงรัฐบาล (สภาพัฒนา/รทส.) เพื่อให้เป็นชุมชนตัวอย่างนำร่อง ในการแก้ไขปัญหานี้

4. ชุมชนได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในเชิง (1) การสร้างความตระหนักเพื่อลด ละ เลิก พฤติกรรมที่ก่อหนี้ (2) การเพิ่มศักยภาพการผลิต ผ่านวิธีการสื่อสารกับชุมชนที่หลากหลาย ได้แก่ เสี่ยงตามสาย ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับตำบล การประชุม การจัดเวที

ผลในระยะที่ 2 (3 ปี)

1. ปัญหานี้ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับเจตนาของชุมชน
2. ชุมชนสามารถเป็นชุมชนตัวอย่าง ที่จะขยายผลให้เกิดการต่อยอดแก้ไขปัญหา สำหรับชุมชนอื่นๆต่อไป

ภาคผนวก ง

โครงการศูนย์การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2525 เกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ฯ ว่า “...ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาทำหน้าที่เสมือนเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต หรืออีกนัยหนึ่งเป็นผลสรุปของการพัฒนา ที่ประชาชนจะเข้าไปเรียนรู้และปฏิบัติได้...”

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้ก่อกำเนิดขึ้นจากพระราชดำริดังกล่าว โดยดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ ขึ้น บริเวณพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อำเภอค้อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีพระราชประสงค์ที่จะให้ เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ทดลองแสวงหารูปแบบในการพัฒนาพื้นที่บริเวณต้นน้ำลำธารของภาคเหนือ เพื่อเป็น “รูปแบบ” ในการพัฒนาลุ่มน้ำอื่น ๆ ในภูมิภาค โดยใช้ระบบชลประทานเข้าเสริม การปลูกไม้ 3 อย่าง เพื่อให้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และเน้นเรื่องการพัฒนาป่าไม้ต้นน้ำลำธารให้สมบูรณ์เป็นหลัก และให้ปลายทางหมู่บ้านต่างๆ เป็นการศึกษาด้านประมงตามอ่างเก็บน้ำ

ศูนย์ฯ แห่งนี้มีพื้นที่ดำเนินการประมาณ 8,500 ไร่ เดิมเป็นพื้นที่แห้งแล้งทुरกันดาร จึงปลอดจากการบุกรุก ภายหลังการพัฒนาตามโครงการประสบผลสำเร็จอย่างดี กลายเป็นที่ อุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่สีเขียว กลายเป็นสถานที่ศูนย์ศึกษาฯ แห่งหนึ่ง ที่เป็นที่สนใจอย่างมาก เป็นสถานศึกษายานและเยี่ยมชม จากผู้นำและประมุขของประเทศต่าง ๆ นับครั้งไม่ถ้วน รวมถึงเกษตรกร ประชาชน ทั่วทุกภาค

ที่ตั้ง

ศูนย์การศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ ณ ตำบล ป่าเมี่ยง และตำบลแม่โป่ง อำเภอค้อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บนถนนหลวงหมายเลข 118 สายเชียงใหม่-เชียงใหม่-เชียงราย ระยะทางประมาณ 27 กิโลเมตร โดยอยู่ทางขวามือ ห่างจากถนนประมาณ 2 กิโลเมตร

พื้นที่ดำเนินงานในปัจจุบัน

ศูนย์การศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานทั้งในพื้นที่ศูนย์ หมู่บ้านรอบศูนย์และศูนย์สาขา 5 แห่ง สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์ที่ดินในศูนย์ฯ ได้พิจารณาจากแนวพระราชดำริ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1) พื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำฝน

ประกอบด้วย พื้นที่ตอนบน ซึ่งมีความลาดชันมาก และไม่สามารถนำระบบชลประทานเข้าไปในพื้นที่ได้ และพื้นที่บางส่วนของตอนล่าง ที่รับน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่ 1 เนื่องจากปริมาณน้ำ ไม่เพียงพอสำหรับในร่องห้วยบางส่วนของพื้นที่ โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันตก มีการสร้างฝายต้นน้ำ เพื่อใช้เป็นพื้นที่ที่พัฒนาป่าไม้ด้วยฝายต้นน้ำลำธาร ที่รองรับน้ำฝน ปลุกเสริมป่าเฉพาะ ในพื้นที่ถูกทำลาย หรือความหนาแน่นของป่าน้อยมาก บำรุงป่าไม้โดยการตัดต้นไม้ที่มีลักษณะไม่ค้ออก ป้องกันการลักลอบการตัดไม้และขุดหน่อไม้ ตลอดจนจัดระบบป้องกันไฟป่า พื้นที่บางส่วนที่ติดกับอ่างเก็บน้ำที่ 2 ถูกใช้สำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า เพื่อพัฒนาต้นน้ำ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 6,000 ไร่

2) พื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยระบบน้ำชลประทาน

พื้นที่อยู่ทางทิศตะวันออก ที่สามารถนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่ 1 มาใช้ในพื้นที่ได้ โดยการปล่อยน้ำผ่านท่อน้ำจากสันเขา ในร่องห้วยมีการสร้างฝายต้นน้ำลำธารเป็นระยะ เพื่อกักเก็บน้ำเป็นช่องเพื่อเพิ่มระดับน้ำผิวดินและใต้ดิน และมีการขุดคลองใส่ไถ่ขนาดเล็ก ส่งน้ำออกไปสองข้างของฝายต้นน้ำลำธาร เพิ่มความชื้นให้กระจายออกทั่วพื้นที่ ทำให้ฝายต้นน้ำดังกล่าว มีสภาพเป็นแนวกันไฟเปียก ที่ลดความรุนแรงและการลุกลามของไฟ มีการปลูกเสริมป่า และระบบบำรุงและป้องกันไฟรักษาไฟป่า ตลอดจนจัดทำทุ่งหญ้าเพื่อเป็นอาหารสัตว์ป่า ปลูกไม้ที่ให้ผลเป็นอาหารสัตว์ป่า ปลูกไม้ไผ่ ไม้ผลในร่ม พริกไทย และมะกอกหลวง (มะคาเดเมีย) ผสมในป่า กล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการพัฒนาป่าไม้แบบเข้มข้น เพื่อประโยชน์แบบเอนกประสงค์ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 800 ไร่

3) พื้นที่พัฒนาการเกษตร

เป็นพื้นที่ตอนกลางของกลุ่มน้ำ โดยทดสอบการทำเกษตรแบบอุตสาหกรรม และผสมผสานกับการปลูกป่าในรูปวนเกษตร ตลอดจนหารูปแบบการเพาะปลูกที่เหมาะสม กับสังคมชนบทในภาคเหนือตอนบน และอนุรักษ์ดินและน้ำ ประกอบด้วย การทดสอบปลูกข้าวและพืชไร่อื่น ๆ ไม้ผล สมุนไพร พืชผักพื้นบ้าน ไม้ดอกไม้ประดับ พืชเพื่ออุตสาหกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนเป็นแหล่งสะสมพันธุ์กรรมพืช ทั้งไม้พื้นบ้านและไม้ที่นำเข้ามาจากแหล่งอื่น ทั้งในและนอกประเทศ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 600 ไร่

4) พื้นที่พัฒนาการปศุสัตว์

ในตอนล่างของพื้นที่ ซึ่งอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำที่ 7 ถูกจัดใช้เป็น พื้นที่ใช้ในกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเลี้ยงสัตว์ในสภาพป่าโปร่ง เพื่อเพิ่มคุณค่าของป่า ทั้งหารูปแบบการเลี้ยงสัตว์ ที่เหมาะสมกับสภาพป่าไม้ในภาคเหนือตอนบน ทั้งในแง่ของการผลิตอาหาร และเพิ่มประสิทธิภาพของป่า ในรูปของการเจริญเติบโตของไม้ป่า และการกระจายของลูกไม้ สัตว์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่คือ วัวนม นอกจากนี้ยังมี ไก่ เป็ด ห่านและสุกร รวมพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 700 ไร่

5) พื้นที่อ่างเก็บน้ำ

ในศูนย์ฯ มีทั้งหมด 7 อ่าง ประกอบด้วย อ่างใหญ่ 3 อ่าง ถูกสร้างมาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ใน พื้นที่ต่าง ๆ นอกจากนั้น ชำในกิจกรรมการทดลองการเลี้ยงปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนการศึกษา การจัดรูปบริหารแหล่งน้ำเพื่อการประมง โดยเฉพาะการจัดให้มีการบริการจับปลาของชาวบ้านปางเรียบเรือ และยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ที่เข้ามาตกปลา รวมพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 400 ไร่

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานศึกษาและพัฒนาพื้นที่ศูนย์ฯ ขณะนี้ได้ดำเนินงานประสบความสำเร็จแล้วระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในเขตพื้นที่พัฒนาป่าด้วยระบบชลประทาน ด้วยการให้จัดหาสนับสนุนงานศึกษาและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของศูนย์ห้วยฮ่องไคร้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พยายามใช้ประโยชน์จากน้ำ ที่ไหลมาจากยอดเขาสูงที่ล่ง ให้ได้ประโยชน์สูงสุด โดยการจัดทำฝายต้นน้ำ (Check Dam) สำหรับเก็บกักน้ำไว้ เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของพื้นดิน ในฤดูแล้ง และทำคูน้ำระบบก้างปลา เพื่อกระจายน้ำออกไปเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน เพื่อประโยชน์ในการปลูกป่าและแนวป้องกันไฟป่าเปียก (Wet Fire Break) น้ำที่ไหลมาเบื้องล่าง ก็จะทำอ่างเก็บน้ำไว้ และใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำ สนับสนุนกิจกรรมการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการทำประมง

1) งานศึกษาและพัฒนาแหล่งน้ำ ได้เริ่มจัดทำตั้งแต่ ปี 2525 ถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า ปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 1,300 มม. คิดเป็นปริมาณน้ำที่เข้าสู่ระบบลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ทั้งหมด 17.68 ล้าน ลบ.ม. ปริมาณน้ำส่วนที่สูญเสียไปกับการคายระเหย 67.70% หรือ 11.97 ล้านลบ.ม.ส่วนที่เหลือคิดเป็นปริมาณน้ำ 19.50 % หรือ 3.44 ล้าน ลบ.ม. ถูกเก็บกักไว้ เพื่อการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ของศูนย์ศึกษา การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และอีก 12.8% หรือ 2.27 ล้าน ลบ.ม. ใช้เพื่อการเกษตรด้านท้ายศูนย์ ช่วงเริ่มต้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ มีความต้องการใช้น้ำตลอดทั้งปี 3.8 ล้าน ลบ.ม. เพื่อการพัฒนาทุกด้าน จึงทำการผันน้ำจากลุ่มน้ำแม่ลาย เข้ามาเพิ่มเติมประมาณ 0.4 ล้าน ลบ.ม. อนึ่งในช่วง 10 ปี แรกของการพัฒนา ได้ทำการสร้างฝายกักเก็บน้ำ ลำธารจำนวน 300 แห่ง เพื่อเป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่ป่า ด้วยการกักเก็บน้ำและชะลอการไหลของน้ำลำธาร และการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อทำการเก็บกักน้ำให้แก่พื้นที่ป่า ด้วยการกักเก็บและชะลอการไหลของน้ำลำธาร และก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อทำการเก็บกักน้ำไว้ใช้พัฒนาพื้นที่ต้นน้ำ การเกษตรกรรมและการประมง ปัจจุบันเมื่อสภาวะแวดล้อมของระบบนิเวศลุ่มน้ำเริ่มฟื้นตัวไป ในทางที่ดีขึ้น ปริมาณน้ำที่ผันจากลุ่มน้ำแม่ลายลดลง เหลือเพียง 50 % หรือ 0.2 ล้าน ลบ.ม. ได้ทำการผันน้ำ ไปใช้ในโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวดต่อไป

2) งานศึกษาและพัฒนาป่าไม้ เป็นการพัฒนาป่าไม้จากโครงสร้างป่า ซึ่งเป็นป่าสูญเสียไปแล้ว ด้วยการพัฒนาป่าไม้ 3 อย่าง 3 วิธี การพัฒนาป่าไม้โดยการบำรุงป่าธรรมชาติ ปลูกเสริมป่าช่วยเหลือในการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติของไม้ สนับสนุนการพัฒนาป่า โดยการสร้างแนวป้องกันไฟป่า

เป็ยก และวิจัยระบบวนเกษตร ระบบอุทกวิทยา นิเวศวิทยา ตลอดจนการศึกษาการอนุรักษ์และเพาะ
สัตว์ป่า ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร

3) งานศึกษาและพัฒนาที่ดิน ศึกษาจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ สำหรับพื้นที่ลาดชัน ซึ่งมี
ศักยภาพต่ำให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ระบบการปลูกพืชเพื่อการอนุรักษ์และการใช้แถบหญ้า
แฝก พืชคลุมดินชนิดต่าง ๆ

4) งานศึกษาและทดสอบการปลูกพืช ศึกษาและทดลองการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เพื่อหาพันธุ์
พืชเศรษฐกิจ ที่เป็นพืชไร่ พืชผัก ข้าว สมุนไพร เครื่องเทศ เห็ด และผลไม้ ที่เหมาะสมต่อสภาพของพื้นที่
ที่ ตลอดจนการเพาะเห็ด

5) งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมแบบประณีต ศึกษาและสาธิตรูปแบบการปลูกพืชที่
เหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ และรูปแบบเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน รวบรวมและขยายพันธุ์พืชที่มี ศักยภาพ
การเป็นพืชรายได้และพืชใช้สอย

6) งานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์และโคนม ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ในส่วนที่เกี่ยวข้อง
กับการอยู่รอดของสัตว์ การเจริญเติบโต การผสมพันธุ์ การให้ผลผลิต รวมทั้งการศึกษากการเพาะเลี้ยง
และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ปีกและสัตว์เล็ก

7) งานศึกษาและพัฒนาการประมง ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวางระเบียบการจับปลาในแหล่งน้ำ
รวมทั้งเทคนิคการจับปลา และส่งเสริมการเลี้ยงปลา

8) งานอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพเพาะเลี้ยงกบ ศึกษาวิจัยและทดลองเพื่อการพัฒนาอาชีพเพาะ
เลี้ยงกบที่ผสมผสานกับการอนุรักษ์ ในรูปแบบครบวงจร รวมทั้งการอนุรักษ์พันธุ์และการคืนสู่ธรรม
ชาติ

9) งานดำเนินงานหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ห้วยฮ่องไคร้ โดยดำเนินงานด้านการพัฒนา
อาชีพหลักการเกษตร การส่งเสริมด้านการแปรรูป และถนอมอาหารผลผลิตเกษตรในครัวเรือน และ
อุตสาหกรรม ในหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ 18 หมู่บ้าน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล นายไพฑูริย์ ภัยพิสัย รหัสประจำตัว 4224907

วัน เดือน ปี เกิด วันที่ 28 มกราคม พ.ศ 2519

การศึกษา

พ.ศ 2540 สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ 2540 เป็นเจ้าหน้าที่โครงการสิ่งแวดล้อม มูลนิธิ YMCA เชียงใหม่

พ.ศ 2541 เป็นอาสาสมัครโครงการวัยรุ่นป้องกันเอดส์ (TYAP)

พ.ศ 2542 เป็นอาจารย์สอนวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พ.ศ 2545-ปัจจุบัน เป็นผู้ช่วยนักวิจัยโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากลไกประชาคมด้านเด็กภาคเหนือ

เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในโครงการวิชาการเพื่อเด็กและชุมชน (ACC)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved